

ti? Nieko neturiu. Laiške sesuo Marytė prašo pagerbti tylos minute mamos atminimą: rugsėjo 30 dieną sukanka 14 metų nuo mamos mirties. Marytė prašo perspėti ir Leonardus. Padariau šitai. Ši sesers prašymą Leonardas išpildys. Šiaipgi dažnai stebiuosi juo. Pasakiau telefonu, kad jaudinausi kelionėje, ypač Beketovkoje, prie Sirotino namų, tai labai nustebė: „O ko? Viskas seniai praėjo!“ Pagalvojau, kokia neįžvalgi buvo mūsų mama Leonardo atžvilgiu, visuomet laikiusi, kad rašytojas yra jis, Leonardas, o ne aš. Iš manęs rašytojas, žinoma, menkas, betgi Leonardas dar menkesnis. Šitai matyti iš pirmo žvilgsnio. Kitaip, deja, nė būti negali, kai žmogaus širdyje jokių sentimentų, emocijų, išgyvenimų...

RUGSĖJO 30. ŠEŠTADIENIS.

Šiandien žentui Antanui – 30 metų, o jo vedyboms su mano dukra Violeta – 6. Tad vakare aplankiau. Monika, deja, vaidino spektaklį „Vyšnių sodas“, tai negalėjo. Abu sudėjome šimtą rublių dovanų. Nunešiau, įteikiau. Atrodo, patenkintas.

Iš Rygos atėjo Šv. Alberto bažnyčios klebono laiškas, labai draugiškas. Dėkoja už knygą „Su kuo valgyta druska“ (rusų kalba).

Jaučiu geroką nuovargį. Bene bus beprasidedanti reakcija po kelionės ir visų įspūdžių. Reikia pailsėti.

SPALIO 1. SEKMADIENIS.

Abu su Monika vykome į jos motinos Mironienės paskutinio poilsio vietą Žvėryno kapinėse. Patvarkėme kapą, pastovėjome.

Atsakinėjau į laiškus: Dundulytei, Zulonui, dar kai kam.

Vakare visi trys – Monika, Rokas, aš – žiūrėjome televizijoje prancūzų filmus su Fernandeliu. Nelabai kas.

Jaučiu, kad tuoj prasidės pokelioninė krizė, jėgų demobilizacija. Reikia atlaikyti.

Iš naujo mažčiau apie savo „Južą“. Ne, nereikia įžiebinėti žvakes Vėlinių naktį, kaip buvau manęs anksčiau. Juza beveik puslaukinis, kalendorių mažai teseka, dienų neatrenka, tai ir nereikia. Nereikia jo sodybos

parduoti meno žmogui, kaip buvau sugalvojęs. Monika teisi: tai būtų kūrinio nupigginimas tariamomis aktualijomis. Ir Adomo sapno perdirbinėti nereikia, ir Juzos pomirtinių įvykių sodyboje. Tegu viskas lieka kaip buvę. Kaip mano parašyta, liedinte išliedinta.

SPALIO 2. PIRMADIENIS.

Buvau „Vagos“ leidykloje. Prasti reikalai. „Sakmė apie Južą“ neperrašyta nė per pusę, niekas iš atsakingųjų neskaitė naujosios redakcijos. Kaip danguj, taip ir ant žemės. Kantrybės, kantrybės, drauge rašytojau!

Šiandien mirė kadaise labai garsi pianistė Nadežda Dukstulskaitė. Gimiusi ji buvo 1912 metais. Buržuazijos valdomoje Lietuvoje spauda plačiai rašė apie ją, kaip apie neįtikėtiną gamtos stebuklą, rečiausio talento muzikę. Laikraščiai buvo pilni jos nuotraukų. Grįžęs iš evakuacijos, 1944 metais, priėmiau ją dirbti Respublikiniame radijo komitete koncertmeisterės pareigoms. Gavo respublikos nusipelnusios artistės vardą. Ji tikrai buvo gabi, pasakyčiau, talentinga. Tačiau metai, praleisti gete vokiečių okupacijos metais, artimųjų netekimas, išgyvenimai palaužė ją. Ėmė silpti kaip muzikė. Pasitraukdamas iš Radijo komiteto pirmininko pareigų, palikau ją dar dirbančią, vėliau, girdėjau, išėjo į pensiją. Ir štai nebėra gero, talentingo žmogaus. Turėjo vyrą, išsiskyrė, tai pašarvota Olandų gatvėje, Buitinio gyventojų aptarnavimo šermeninėje. Taigi.

Susiskambinau su Zulonu Kupiškyje. Spalio 7 dieną jie rodo „Vestuves“ Šaukėnuose, kviečia atvykti filmuotis. O mes negalim: filmavimo aparatas remonte, nežinia, kada bus sutvarkytas.

Skambinau į Rašytojų sąjungą A. Pociui dėl Komisijos Ievos Simonaitytės palikimui tvarkyti (esu jos pirmininkas). Susitarėm: rytoj susitiksim Rašytojų sąjungos valdybos prezidiumo posėdyje, pasitarsime.

Negaliu pamiršti pūdomų kviečių krūvos Saratovo srityje. Siaubas! Ir nenoromis vagiasi į galvą mintis: bene tyčia šitaip daroma, specialiai pūdomi kviečiai, kad galima būtų išmesti milijardus aukso rublių imperialistams už jų kviečius, duonelę? Žinau: absurdiška tai mintis. O iš tikrųjų?

SPALIO 3. ANTRADIENIS.

Užsienio radijas jau kelintą dieną apgailestauja naujojo Romos popiežiaus Povilo Jono I-jo mirtį. Mirtis labai netikėta: vos rugpjūčio mėnesį išrinktas popiežium, jau numirė!

Buvau vėl „Vagoje“, aptariau su dailininke Laima Pučkoriūte „Sakmės apie Južą“ viršelį. Nelabai patiko spalva: ruda. Geriau išžiūrėjęs, nusileidau – tegu būna viena knyga mano leidiniuose ir ruda, tokios dar neturėjau. Paprašiau, kad Juzai pridėtų ūsus. Pasakiau: rašydamas „Sakmę“, visą laiką turėjau prieš akis aktorių Jaruševičių Stanislovo vaidmenyje filme „Virto ažuolai“, kažką panašaus norėčiau matyti ir viršelyje. Parodžiau ir šito aktorius nuotraukas dailininkei, žinoma, atsiprašęs, kad rodau jai, meno kūrėjai. Susitarėm gražiai: padarys.

Iš Kauno atvyko Švanys. Pasakojo: partinį papeikimą jam paliko, nors LKP Kauno m. komiteto partinės kontrolės komisija siūlė panaikinti kaip nepagrįstą. Prašė padėti surašyti jam apeliaciją LKP CK Partinės kontrolės komitetui⁴⁶. Pažadėjau, nors jėgų neturiu. Ir laiko stokuju: reikia redaguoti knygą apie „Kupiškėnų vestuves“.

Rašytojų sąjungos valdybos Prezidiumo posėdyje dalyvavau svarstant Ievos Simonaitytės įamžinimo klausimą. Šalia kitų priemonių pasiūliau jos gimtinėje, Vanaguose, įruošti kokią nors atžymą, o tai negerai išeina: Klaipėdoje, Priekulėje, Vilniuje bus jos pavadinimo gatvės, vidurinė mokykla, biblioteka, o Vanagams – nieko. Pasiūlymui pritarta.

Pasinaudodamas proga, dar kartą paprašiau neorganizuoti jokių iškilmingų mano jubiliejaus minėjimų. Padariau šitai todėl, kad posėdžio dienotvarkėje numatytas šis klausimas.

Parėjau namo visiškai bejėgis. Pilnas jėgų atsipalaidavimas po kelionės. Ką daryti?

Vakare paskambino filmo grupės administratorė Diana Matuzevičienė, tarėmės dėl išvykų filmuotis. Numatyta šitaip: spalio 9 d. į Rygą, filmuojame, nakvojame, kitą dieną grįžtame. Spalio 13 d. į Kauną, filmuojame Mažąją darbininkų gatvę, miestą, „Raidės“ spaustuvę, nakvojame, kitą dieną vykstame į Kelmę filmuoti „Senovės kupiškėnų vestuvių“ – juk spektaklis įvyks tenai naujuose Kelmės kultūros rūmuose. Sako, labai gražūs pastatyti.

Skauda širdį, kad visa medžiaga, filmuota anksčiau Rygoje, įėjo į broką: filmavimo aparatas – šlamštas.

Sukviečiau rytdienos posėdžiui Komisiją Ievos Simonaitytės palikimui tvarkyti. Rinksimės 16-tą valandą, rašytojos namuose. Komisijos nariai: J. Lankutis, M. Sluckis, A. Pocius, Banionis, Glemža. Pirmą kartą susiduriu su tokiu darbu, neišmanau jo. Na, pasitarsiu su išmanančiais, žiūrėsiu.

Skambino iš ligoninės prof. Vasinauskas, nori pasikalbėti, bet neleidia jo lankyti, prašo palaukti: paskambins dar kartą.

SPALIO 4. TREČIADIENIS.

Iš ryto turėjau ruošti Švanio apeliaciją. Nėra jėgų. Visiška apatija. Už langų pila lietus.

Prieš kelias dienas baigiau skaityti Edmondos Šarl-Ru romaną „Užmiršti Palermą“. Daug pažintinės medžiagos: apie Paganinį, Italijos, Amerikos gyvenimą. Kaip literatūros kūrinys – gana padrikas, išmėtytas.

Išsiunčiau P. Zulonui į Kupiškį žurnalo „Mūsų kalba“ 3 numerį, taipogi naujai pertvarkyto žurnalo „Litva literaturnaja“ 1-įjį, išėjusį prieš kelias savaites.

Skaitinėju Torntono Vaidlerio romaną „Aštuntoji diena“. Kol kas įdomu. Labai prastas J. Subatavičiaus vertimas iš anglų kalbos. Neturime dar mes tikrai gerų vertėjų Vakarų literatūrai.

Pakavau savo „Druską“ (rusų kalba) išsiuntimui į Beketovką.

16 valandą susirinkome Ievos Simonaitytės bute kaip jos palikimo komisija, kuriai pirmininkauti tenka man. Atvyko visi komisijos nariai: Kultūros ministerijos atstovas Glemža, Literatūros ir meno archyvo direktorius Banionis, aktoriaus Baniono sūnus, rašytojas Mykolas Sluckis, rašytojas, Rašytojų sąjungos valdybos sekretorius A. Pocius. Negalėjo atvykti Kalbos ir literatūros instituto atstovas J. Lankutis. Prieš posėdį paprašiau visus pagerbti tylos minute Ievos Simonaitytės atminimą. Visi atsistojo. Posėdyje dalyvavo ir Ievos Simonaitytės globėja, slaugiusi ir aptarnavusi rašytoją pastaruosius dešimtį metų, Domutė (pavardės neišklausiau). Nutarėme, kad inventorizaciją vykdys

Literatūros ir meno archyvas drauge su Kultūros ministerijos Muziejų ir paminklų apsaugos skyriumi. Paskelbsime laikraščiuose kreipimąsi į visus, kas pažinojo rašytoją, turi jos laiškus ar kokių dokumentų, kad atsiųstų mums. Nelabai tikiu šito skelbimo pasisekimu, bet reikia. Išsiskirstėm. Prieš tai, beje, apžiūrėjome visą butą, nuėmę plombas, kurias vėliau uždėjo jau Banionis. Patikrinome rašytojos taupomasias knygytes. Jų buvo dvi. Vienoje – 28 tūkstančiai rublių su kaupeliu, kitoje – virš 2 000 rublių. Tai viskas, ką šiuo metu radome. Ne milijonierės būta Ievos Simonaitytės. Oi ne.

Sugrįžau namo kažko labai prislėgta nuotaika. Pirmą kartą susiduriu su tokiomis pareigomis...

Kai buvome vieni du su Domute, papasakojo ji man, kaip mirė rašytoja. Visą tą dieną, rugpjūčio 27-tą, sekmadienį, jautėsi labai gerai, juokavo, ragino Domutę užrašinėti, ką ji padiktuos, o diktuoti ruošėsi keletą kūrinėlių vaikams. Pati Simonaitytė rašyti jau mažai begalėjo: pirštai sukumpę, nesulenkiami. Labai pagyrė Domutės pagamintus pietus. „Eik dabar pailsėk, ir aš prigulsiu“, – pasakė jai. Tačiau netrukus pašaukė Domutę vėl, pasakė, kad labai skauda jai dešinę ranką ir kažko itin neramu. Domutė iškvietė gydytoją, tas labai greit atvyko, suleido vaistus, skausmą nuramino, išvyko. Ieva Simonaitytė, apimusi, liepė Domutei vėl eiti ilsėtis, tačiau pastarajai nespėjus atsigulti, pradėjo šaukti: „Domute, Domute!..“ Tai atbėgus, spaudė krūtinę ir skundėsi, kad labai skauda širdį, spaudžia visą krūtinę, trūksta oro. „Atidaryk visus langus!“ – paprašė. Domutė skubiai iškvietė greitąją pagalbą. Toji atvyko greičiau nei per 10 minučių. Mėgino palengvinti vaistais, tas nieko nepadėjo, tada išgabeno ją į ligoninę. Domutė vyko kartu. Ieva Simonaitytė buvo jau be sąmonės. Ir mirė ji nakčia, sąmonės nebeatgavusi...

SPALIO 5. KETVIRTADIENIS.

Jaučiuosi kaip sudaužytas. Nieko konkretaus nedirbu.

Surašiau apeliacinį pareiškimą Juozui Švaniui į LKP CK dėl jam skirtos partinės bausmės. Daug jėgų pareikalavo. Nusibodo man tas Švanys – galo nėra.

Poetas Antanas Drilinga atsiuntė nuorašą ataskaitinio pranešimo, paruošto rašytojų pirminės partinės organizacijos ataskaitiniam-rinkimiam susirinkimui, kuris įvyks spalio 6 dieną. Turiu susipažinti, pateikti pastabas. Perskaičiau, apstulbau: viskam nuolaidžiau. Aptariant prozos reikalus, įtraukta į aptariamųjų skaičių net M. Meškauskienės atsiminimų knyga „Ateities viltys“, kuri „turi literatūrinės vertės“. Rimtai kalbama apie tokią chaltūrą, kaip Kiauleikio tariamas romanas „Gervazijus“, o taip pat brolių Dirgėlių pasibaisėtinas rašinys „Pogodalis“. Na, na!.. Pagiriamas net J. Avyžiaus tikrai nepavykęs romanas „Chameleono spalvos“, kuris, esą, „turi teigiamos, gal net gydančios reikšmės kai kurių negerovių atžvilgiu“. Kurgi eiti toliau?..

Ateinančią savaitę bus sušauktas partorganizacijos biuro posėdis aptarti šį pranešimą. Nieko nesakysiu. Nėra prasmės. Vien naujų priešų įsigyčiau.

Vėlų vakarą atvyko iš Kauno V. Valiušaitis. Pasakojo, kaip toliau fabrikuojama jam baudžiamoji byla. Liudininkais iškviesti du nauji asmenys, abu V. Valiušaičio demaskuoti kaip valstybinio turto grobstytojai. Aiškiai matyt, kad Kauno prokuratūra neturi pakaltinamos medžiagos, tai imasi tiesiog nusikalstamų veiksmų.

Kalbėjau telefonu su Zulonu Kupiškyje. Keičiasi mūsų susitikimo su „Senovės kupiškėnų vestuvėmis“ planai. Kelmėje numatytas jų spektaklis spalio 14-tą neįvyks, kadangi į tą dieną atkeltas Kelmės kultūros naujųjų rūmų atidarymas, turėjęs įvykti spalio 7-tą. Nukeliamas dėl lauko darbų, į kuriuos mobilizuoti visi rajono žmonės. Taigi tą dieną, spalio 14-tą, įvyks tasai spektaklis Ukmergėje. Na ką gi, važiuosime į Ukmergę, filmuosimės ten!

Kalbėjau telefonu su mano dokumentinio filmo rež. Šiliniu. Pirma dieną, spalio 9-tą, vyksime į Rygą pakartotinam filmavimui, kadangi ano filmavimo medžiagą sugadino sugedęs filmavimo aparatas. Pasidėjavo, kad negali gauti Rygoje viešbučio mums apsistoti. Tuoj paskambinau Dobrovolskiui, paprašiau padėti. Pažadėjo rytoj pamėginti išspręsti šį klausimą. Esu tikras, kad išspręs teigiamai. Jis juk veikia per Latvijos TSR Aukšč. Tarybos Prezidiumą!

SPALIO 6. PENKTADIENIS.

Pamiršau įrašyti, kad vakar Monika žiūrėjo Panevėžio teatro, nūnai gastroliuojančio Vilniuje, spektaklį „Revizorius“. Parėjusi keikėsi labai rūščiai. O kas kaltas? Seniai yra žinoma, kad Panevėžio teatras, žydelių visur reklamuojamas, yra pats prasčiausias respublikoje. Ko gi tad eiti žiūrėti tokio atsiprašant teatro spektaklius. Negaliu, beje, nesigėrėti Miltiniu: ketvirtį šimtmečio blefuoja šitas moraliai perpuvęs žmogelis, mulkina visą respubliką, pradedant mažai tenusimanančiais žiūrovais ir baigiant respublikos partiniais bei tarybiniais vadovais! Jeigu kalbėti apie išbaigtumą, tai Miltinis – išbaigčiausias puvėsis ir tuo pat metu išbaigčiausias gudruolis.

Teatro meno reikalai respublikoje apskritai šiuo metu liūdni. Teatro pasaulyje, kaip ir visose dabartinio gyvenimo srityse, reikalavimai sumažinti iki minimumo ir žemiau bet kokio minimumo. Akademinis teatras – Akademinis! – stato beviltiškiausio grafomano Skliutausko ir žurnalisto Jackevičiaus pjesę! Ir stato ne kas kitas, o TSRS liaudies artistas H. Vancevičius. Kur dar eiti toliau? Kai kas iš sąžiningesnių teatro darbuotojų – Ragauskaitė, Tamulevičiūtė, Gaidys – dar kaujasi dėl meno, tačiau jų pastangos vis nuožmiau gniuždomos. Atėjo pilkiausių vidutinybių ir negabuolių era.

Žiūrėjau dailininkės L. Pučkoriūtės „pataisytą“ „Sakmės apie Južą“ viršelį. Nelabai kas, bet priėmiau, sutikau. Nieko geresnio negalima nei tikėtis, nei laukti. Visi tingi dirbti.

Gavau vet. vaistinėje vaistų katinui nuo blusų, bet kas juos panaudos? Pats aš nesiimu. Reikia ištepti katiną ir neleisti jam laižytis 20 minučių, tada išmaudyti, o koks velnias nulaikys katiną nuo laižymosi? Tik jau ne aš. Tegu Rokas.

SPALIO 7. ŠEŠTADIENIS.

Tuščia diena. Laukiau atvykstant Valiušaičio, norėjau įteikti jam nuorašą mano pakartotino laiško „Kauno tiesai“, deja, neatvyko.

Baigiau ruošti ir perrašiau trim egz. J. Švanio pareiškimą Lietuvos LKP CK Partinės kontrolės komisijai dėl jam skirtos bausmės nuėmimo. Rytoj Švanys atvyks iš Kauno, atsiims.

Kalbėjau su savo redaktore D. Linčiuviene. Skundžiasi sveikata. Kažkas panašaus į virusinį nervų uždegimą. Tegu padeda jai dievas ar likimas nugalėti šitą žiaurią ligą!

Dagnė atvedė į namus Jurgį. Maloniai pabendravome visi.

Vakare kiek nuliūdino Rokas. Vėl tie jo „užsikirtimai“. Teko riktelėti. Paskui graužiausi: velniam man šito reikia? Kaip vis dėlto nesaugo Rokas nei mano nervų, nei nuotaikos kūrybiniam darbui!

SPALIO 8. SEKMADIENIS.

Nuotaika daugiau negu prasta. Jokios prošvaistės ateities gyvenime nematau. Tai, žinoma, liečia ne mane (kiek čia man beliko gyventi!), bet visą mūsų tautą, visą liaudį. Kainos kyla su kiekviena diena, kultūra smunka, korupcija valdančiuose sluoksniuose išsivystė tokia, kokios nebuvo nei caro laikais, nei buržuazijos valdomoje Lietuvoje. Puvimas visapusiškas...

Vakar vakare klausėmės per televiziją „šventinio“ koncerto, skirto Konstitucijos dienai. Nieko sausesnio, oficialesnio neteko dar matyti. Nuotaikos nepataisė, o dar labiau užnuodijo ateičiai.

Rytoj vykstame į Rygą: taisyti broko, kuris atsirado tarybinės gamybos technikos dėka – technikos, stovinčios žemiausioje pakopoje, gaminančios vien broką.

SPALIO 9. PIRMADIENIS.

Anksti rytą išvykome į Rygą. Važiuojame visa grupė – 8 žmonės, įskaitant vairuotoją. Per Ukmergę, Panevėžį, pro Pasvalį, Bauskę. Nuvykome per penkias valandas (su pertrauka Panevėžyje, įsipilti benzino).

Rygoje apsigyvenome „Rygos“ viešbutyje, statytame dėdės Džo laikais, nūnai jau nusenusiame, nušiuropusiame. Gavau atskirą kambarėlį, „deputatinį“, be kilimo, be dušo...

Vakare aplankė mane draugiški latviai iš Kino propagandos biuro. Pasėdėjome, išgėrėme.

SPALIO 10. ANTRADIENIS.

Vykome apsižvalgyti filmavimo vietose. Vėl aplankėme Riekstų ielą, filmavo mane ties vieta, kur stovėjo mano gimtasis namas, nūnai tik nuodėguliai ir pelenai iš jo belikę. Ir ažuolas aukštas. Meta giles. Pasirinkau jų šiek tiek. Jeigu gyvas būsiu, namą statant Molėtų rajone sulauksiu, tai pasodinsiu palangėje: tegu stovi.

Nuvykome ir į archyvą. Čia buvo surastos bažnytinių įrašų knygos. Vienoje jų išlikęs įrašas apie mano tėvų Marijos Baltušytės, Juozo d., ir Juzėno Karolio, Rapolo sūnaus, sutuoktuves. Jos įvyko 1902 metų sausio 20 dieną Rygos Rymo katalikų bažnyčioje. Sutuokė kunigas vikaras Petras Silovičius. Užsakai buvo skelbti sausio 6 ir 13 dienomis. Liudininkais buvo Augustinas Juzėnas ir Juozas Zlatkus. Kas tasai Zlatkus – neturiu žinių, o Augustinas Juzėnas – mano tėvo brolis, jaunesnysis. Mažas būdamas ir gandydamas Šlapjašilyje, prie Svėdasų, girdėjau Rozaliją Valuntienę, tėvo seserį, pasakojant, kad Augustinas išėjo į karą (Pirmąjį pasaulinį) ir nebesugrįžo. Kur jis žuvo ar kitaip dingo – jokių žinių negauta. Kiek pamenu, Rozalija vis dar laukė sugrįžtant, labai norėjo pamatyti. Nesulaukė, atgulė gimtųjų Svėdasų kapeliuose. Dabar jau ir Juozas Valuntas tenai ilsisi, ir jų duktė Emilija Valuntaitė-Jokūbonienė...

Knygose suradau ir sesers Marytės krikšto įrašą. Pakrikštyta ji buvo 1907 metų kovo 25 dieną Švento Alberto bažnyčioje. Krikštijo kunigas vikaras Štampselėjus. Kūmais buvo motinos brolis Antanas Baltušis ir Marijona Šumskytė. Abu seniai mirę.

Radau įrašą ir apie brolio Leonardo krikštą toje pačioje bažnyčioje (Šv. Alberto), 1914 metų gegužės 25 dieną. Krikštijo kunigas Fabulovas. Kūmais buvo Benediktas Kosteška ir Anelė Kostuchovskaja.

Nerašysiu čionai, kad vėl susijaudinau gerokai.

SPALIO 11. TREČIADIENIS.

Iš ryto filmavome tramvajų, kelionę juo į Ilgiecienos priemiestį. Užfiksavome ir tiltus per Dauguvą, ir Riekstų ielą, kurioje gimiau. Įkalbėjau kelis žodžius apie namą, apie latvių pažadą priešribuoti mano garbei

memorialinę lentą, kai tik atliksiu tą nedidelį formalumą – numirsiu. Pasirinkau gilių to ažuolo, po kuriuo gimiau. Man atrodė, lyg ir pamenu jį, tada dar labai jauną. O gal tik pasirodė...

Filmavome ir Šv. Alberto bažnyčią. Jos klebonas, smagus, mielas seniokas, pakvietė „puodukui kavos“. Kandom ungurių, reto gardumo sūrį, gėrėm, žinoma, ir kavą, ir dar kai ko kito... Ant klebono stalo – žurnalas „Pari matč“. Jame daug nuotraukų iš neseniai mirusio popiežiaus Povilo Jono I-jo gyvenimo, išrinkimo kardinolų konklavoje ir mirties vaizdų. Įdomu. Ir čia pat kelios nuotraukos iš žinomo amerikiečių kino aktorius Hary Grant⁴⁷ gyvenimo: maudosi, sėdi savo bute. Jam – 75 metai. Gerai menu šį aktorių iš savo jaunystės metais matytų filmų. Stiprus buvo. Klebonas kalbėjo, kad šių metų lapkričio 20 dieną sukanka 75 metai nuo Šv. Alberto bažnyčios pašventinimo. Bus didelės iškilmės. Kvietė atvykti ir mane, kaip „krikštasūnį“. Pasakojo ta proga, kaip buvo šventinta toji bažnyčia. Laukė arkivyskupo, bet klebonas Silovičius, buvęs „disidentas“, taip įpykęs ant valdžios, kad pašventinęs bažnyčią pats: „Jokių arkivyskupų!“ – surikęs. Paskui viskas taip ir liko. Ir stovi ligi šiol.

O ką? O gal ir nuvažiuosiu į iškilmės.

Užsukome į turgų. Pirkome strimelių. Jų Rygoje pilna. Ir net keista, kad niekad negauname jų Lietuvoje. O juk jas gauda ir rūko ne už jūrių marių, o pačioje Klaipėdoje! Pirkome ir bulvių lazdelių, nuostabaus skonio, gražiai įpakuotas į celofaninius maišiuokus, tinkamas vartoti prie kavos, alaus, arbatos. Paaiškėjo, kad šitas „lazdeles“ gamina vienas kolūkių, esančių netoli Rygos. Jo pirmininkas (pavardės tiksliai neįsiminiau), neišsemiamos iniciatyvos žmogus, vysto statybas, net mokslo tyrimo laboratorijas yra įtaisęs, laiko mokslininkus, griežtai atrinkęs talentingiausius. Šešis kartus buvęs šalintas iš Komunistų partijos, apdovanotas keturiais Lenino ordiniais. Jo populiarumas žmonių tarpe – begalinis, o valdžios nemėgiamas: draudžiama apie jį rašyti, jį filmuoti, apskritai reklamuoti: „Kad kiti nepasektų jo pavyzdžiu!“ Tai suprantama. Jokioje šalyje ir prie jokios kitos santvarkos nebuvo taip bijoma talentų, kaip nūnai mūsųose.

Oras be galo gražus. Saulė ir saulė. Kelias žvilga. Bauskėje ieškojome garsiųjų saldinių „Karvutė“. Neradome. Panevėžyje sustojome pietauti. Mieste iš karto, gatvėje, mane atpažino eilė žmonių, restorane – taip pat. Apmaudu!

Vėlų vakarą sugrįžome į Vilnių. Moniką radau gerokai susirūpinusią: laukė manęs iš pat ryto, kepė viščiuką, o aš sugrįžau bene 22 valandą... Ji – teisi.

SPALIO 12. KETVIRTADIENIS.

Ilsėjaisi veik visą dieną. Nuovargį vis dėlto jaučiu, nors nuotaika ir apskritai savijauta – dieve duok.

Atsakaiu į „Jaunimo gretų“ du klausimus, kaipo vienas iš respublikos „populiariausiųjų dešimtuko“. Kvailoki tie klausimai, tai ir atsakiau jiems į toną.

Iš Rašytojų sąjungos vėl reikalavimas fotonuotraukos. Pasirodo, Lvo-vo universiteto leidykla ruošia spaudai „spravočniką“ „Rašytojai – TSRS ir sąjunginių respublikų literatūrinių premijų laureatai“. Nurodoma, kad tai būsianti „pirmoji šalyje tokio pobūdžio knyga“. Kam ji reikalinga, ką duos skaitytojams? Juo labiau literatūros mokslui? Šito nežino niekas, o leidinys išeis 1979 metais. Popieriaus, vadinasi, turim pakankamai, galima žarstyti.

Atėjo laikraščio „Litgazeta“ naujas 41 numeris. Įdėta grupinė nuotrauka, po ja parašas: „Draugystės ryšiai tarp Armėnijos ir Rusijos literatų amžiais stiprėjo iš metų į metus. Bet ypatingai sustiprėjo jie tarybinėje epochoje. Nuotraukoje: Nikolajus Tichonovas ir Vilis Lacis drauge su Avetiku Isakianu ir Dereniku Demirčianu, lankydami istorinį paminklą – „Zvartnoc šventyklą“. Nebekalbant apie tai, ką bendro turi Vilis Lacis su Armėnijos ir Rusijos literatų draugyste, krinta į akis, kad vietoje Vilio Lacio nuotraukos čia įdėta visai kito latvių rašytojo, o būtent Fricio Rokpelnio!

Tai nebe pirmas toks atvejis. Rusų rašytojai Vėrai Panovai mirus, ta pati „Litgazeta“ įdėjo jai skirtą nekrologą, o prie jo... latvių rašytojos Anos Saksės nuotrauką! Ir neatitaisė šitos klaidos. Kaipgi, tarybinė spauda juk neklysta!

Gavau kvietimą į rašytojų partinį-ataskaitinį, kurs įvyks spalio 16-tą, pirmadienį, ir kitą kvietimą į Taikos gynimo komiteto Prezidiumo posėdį, kuris įvyks spalio 17-tą, antradienį. Ir dar: spalio 19-tą „Vagos“ leidykla šaukia Redakcinės tarybos posėdį. Turėsiu dalyvauti.

Posėdžiai, posėdžiai...

SPALIO 13. PENKTADIENIS.

Vykome į Kauną. Filmavome prie Mažosios Darbininkų gatvės 56 namo, kuriame gyvenau 1929–37 metais drauge su tėvais. Namas tebėra, nupirktas privataus savininko. Tas apsiuvo jį lentomis, perdarė vidų. Mus pamatęs, apsigando: negi ruošiamės nugriauti! Išgirdęs, kad ne, nesiruošiamo, pralinksėjo: „Gal buteliuką?“ Kai atsisakėm, dar labiau pralinksėjo. Pasisakė, buvęs kolūkietis, susitaupęs senatvei, dabar anūkams reikia gyventi Kaune, mokytis, tai ir nupirkęs šitą namą: „Jobtvoju matj, tiek kapitalo įdėjau, o kiek dar reikės!“ O buvusios arklidės, kurioje turėjau įsirengęs savo „rašytojinį“ kabinetą, jau nebėra, stovi mūrinukas garažas, be mašinos. Nufilmavome viską, įkalbėjau šiek tiek prisiminimų. Atslinko žmonių, vaikšto aplink, stebi, rodo, kad atpažino mane... Naujiena man!

Filmavome ir Kęstučio gatvėje, kur anksčiau buvo „Raidės“ spaustuvė. Namui pristatyta du nauji aukštai, buvusio mašinų skyriaus patalpose įrengti platūs laiptai. Tiktai popieriaus sandėlio raudonas mūras kieme išlikęs, koks buvo. Ir sargo Labučio butas, nūnai paverstas „Katiline“.

Filmavome ir Istorinio muziejaus sodeį. Pataikėm kaip tik V. Kuprevičiui grojant varpais. Žmonių daug, klausosi. Daugiausia turistai iš Rusijos. Šitai nesunku atspėti iš drabužių ir laikysenos. Moterys storais paltais, o kojas apsiavusios... šliurėmis. Tai patogiau kojoms. Klausėsi atidžiai, o kol Kuprevičius nulipo, koncertą baigęs, nė vieno jų nebeliko: atėjo 15-ta valanda, atsidarė parduotuvės po pietų pertraukos, nebe varpų muzika galvoj žmoneliams iš Rusijos.

Laimingai sugrįžome namo.

SPALIO 14. ŠEŠTADIENIS.

Atsakinėjau į laiškus. Vartinėjau nuotraukas, atrinkinėjau filmui ir Lvovui. Permaščiau iš naujo „Juzos“ kai kuriuos epizodus. Ne, nenoriu nieko keisti. Nebenoriu.

Pokalbis telefonu su redaktore D. Linčiuviene. Kaip visuomet labai malonus. Taipogi su „Vagos“ vyr. redaktorium K. Ambrasu.

Išvykstame į Ukmergę.

Ukmergėje įvyko „Senovinių kupiškėnų vestuvių“ vaidinimas kultūros rūmų salėje. Vėl pamačiau mielus ir brangius man žmones, Jugulienę, Ragauską, Mickevičių, Zuloną... Žiūrovų – sausakimšai, net man vietos nebelikę. Po vaidinimo buvau pakviestas į sceną, paskui prie stalo su alumi ir kaimiška duona. Viskas nufilmuota dokumentiniam apie mano malonybę. Norėjo priklijuoti man ir ūsus, įsukti į vaidinimo dalyvių tarpą – atsigyniau. Tegu kiekvienas dirba savo darbą. Vėlų vakarą, faktiškai naktį sugrįžome namo.

SPALIO 15. SEKMADIENIS.

Po vakarykščios – nedarbinga diena.

SPALIO 16. PIRMADIENIS.

Neramina „Sakmės apie Južą“ likimas. Negera tylą „Vagoje“. Gal tai ir atsitiktinis dalykas, o neramu, ir gana. Gal nereikėjo taip skubėti man su šita knyga, leisti jai geriau išsigulėti? Skubos darbas – velniai renka, kaip sako liaudies išmintis. Nors, atvirai pasakius, koks čia besklubėjimas? Juk rašau šitą savo „Južą“, su didelėmis pertraukomis, bene šešetą metų, buvau labai ilgam numetęs, dabar vėl „pakėliau“ iš juodraštyno. Dievas bežino, kaip reikėtų iš tikrųjų...

Rūpi ir „Druskos“ III-sis pūdas. Labai jau nusitolino jo išbaigimas, faktiškai parašymas. Beveik nieko dar nepadaryta. O juk laikas bėga, bėga, bėga, greit paukšterės man 70, kada besuspėsiu?

Pasiunčiau sveikinimo telegramą kupiškėnui, Ministrų Tarybos reikalų valdytojo pavaduotojui Stasiui Janilioniui: jam – 50 metų. Pirmasis jubiliejus. Taip ir telegramoje įrašiau. Geras vyras, visada padeda man išvykose transportu, paremia kitais būdais. Tėbūnie jis sveikas, stiprus.

Įvyko rašytojų partinis-ataskaitinis susirinkimas. Įdomus buvo tiek, kad LKP CK Kultūros skyriaus vedėjas S. Šimkus, po ilgų stenėjimų, prisitarė dėl J. Apučio knygos „Sugrįžimas rudenėjančiais laukais“, už kurią buvo skirta respublikinė literatūros premija, o paskui respublikos vyriausybės nuimta. Šimkus dabar mėgino teisinti šį negirdėtą poelgį

tuo, kad J. Aputis, girdi, šių metų „Pergalės“ žurnalo 6 numeryje paskelbė apysaką „Prieš lapų kritimą“, kuri nepriimtina, idėjiškai neteisinga. Aiškinimas absurdiškas: premiją mes skyrėme ne už apysaką, o už knygą, ir jeigu apysaka kam nepriimtina, tai būkite malonūs kritikuoti būtent apysaką, o ne bausti autorių visai už kitą kūrinį! Įsidėmėtina, kad iš S. Šimkaus kalbos aiškiai buvo jaučiama, jog ten, viršūnėse, pasimetę po savo šito poelgio: girdi, jeigu autorius peržiūrės tą apysaką „Prieš lapų kritimą“, jeigu sutiks pageduoti, tai respublikinių premijų komitetas galės iš naujo persvarstyti premijos skyrimą J. Apučiuvi už knygą „Sugrižimas rudėjančiais laukais“. Tai bent!.. Kai nebeliko Antano Sniečkaus, tai ir eina dabar absurdas po absurdo.

Mane vėl išrinko į partinį biurą. Labai nenorėjau, bet nusileidau. Pabūsiu dar vienerius metus, tada gana.

SPALIO 17. ANTRADIENIS.

Iš Rygos žinia – geras mano bičiulis Janovičius, palydėjęs mane Rygoje namo, buvo užpultas chuliganų ir sumuštas iki sąmonės netekimo. Pačiame Rygos centre. Štai ką reiškia rusų antplūdis į Rygos miestą. Ir į visą respubliką bei visą Pabaltijį. Dori rusai neskuba iš namų, bėga iš gimtosios žemės vien paskutinės šiukšlės. Ir sunėša čionai mums visą purvą, alkoholizmą, kriminalistinius nusikaltimus, visišką palaidumą darbe ir buityje. Tebūnie prakeikta toji rusifikacijos politika, taip aktyviai nūnai vystoma TSRS respublikose.

Taikos gynimo komitete Prezidiumo posėdis. Dalyvavau, pasisakiau, nors velniai mane griebtų, jeigu suprantu, kam visa tai reikalinga, tie visi pliauškalai apie mūsų šalies taikingą politiką, apie mūsų pastangas sukurti tokį pasaulį, kuriame... nebebūtų karų. Kada nebebus karų? Kai Tarybų Sąjunga užgrobs visą pasaulį, ar ką? Ačiū už tokią taiką!..

SPALIO 18. TREČIADIENIS.

Buvau „Interjurkolegijoje“, pas Valinskienę. Pasirodo, Ievos Simonaitytės sesuo parašė iš Kanados laišką, reikalauja rašytojos palikimo, pagal

įstatymus priklausančio jai. Įstatymas įstatymu, o buvo šita sesuo, Marija Šiliauskienė, svetimiausias žmogus rašytojai, jokių ryšių su ja nepalaikė, pati rašytoja ne kartą yra išsitarusi, kad nenori nieko girdėti apie ją. Įdomu, kad Lietuvoj nestinga žmonių, gana aktyviai informuojančių šitą Mariją Šiliauskieneį apie visus reikalus. Vienas tokių – V. Uždavins, kadaise buvęs Vilniui vaduoti sąjungos pirmininkas. Ko jam?

Išsiaiškinome su Valinskiene, ką toliau daryti. Ji parašys tai seseriai į Kanadą, paaiškins viską. Valinskienes žodžiais, pagal įstatymus jai priklausos palikimas, tame tarpe ir Levos Simonaitytės namas Priekulėje, kuriame mes, rašytojai, norime įsteigti rašytojos memorialinį muziejų. Žiūrėsime. Reikės, beje, kreiptis į notarą, kad tas dalyvautų prie turto inventorizacijos. Pasirodo, be notaro toji inventorizacija neturės juridinės galios.

Šiandien pat ir apmečiau raštą vyriausiajai notarei Stasei Piekšienei, prieš tai susitaręs su ja. Nusisimsime Rašytojų sąjungos valdybos vardu.

Vakar netikėtai pašoko man temperatūra: 38,6. Atrodo, gripas. Taip bent pasakė daktarė, kurią išsikviečiau.

Šiandien turėjau dalyvauti „Vagos“ redakcinės tarybos posėdyje. Pranešiau: sergu, negaliu.

Ir iš tikrųjų sergu. Temperatūra nekrinta, nors jokių skausmų nejaučiu niekur. Velniai kur jį griebtų, tą gripą, ateina, rupūžė, kai šitiek darbo ant pečių!

Jau kuris laikas redagavau „Istorijas kupiškėniškas“, dabar teko nutraukti: svaigsta galva. O laikas bėga, bėga, bėga...

SPALIO 19. KETVIRTADIENIS.

Temperatūra nukrito, podraug nukrito ir jėgos, vos velku kojas. Vis dėlto sėdau redaguoti „Istorijų kupiškėniškų“ – nebėra laiko gaišti. Daktarė užtiko bedirbantį, smarkiai barė, grasino visos Lietuvos vardu. Tai bent! Šitoks svarbus šašas tapau, cha!..

Skaitinėjau „Novyj mir“ žurnale Valentino Katajevo gana savotiškai surašytus atsiminimus „Deimantinis mano vainikas“. Yra daug įdomių, pasakyčiau, svarbių detalių iš gana įžymių rusų tarybinių rašytojų gyvenimo: Majakovskis, Jeseninas, Oleša, Ilfas ir Petrovas... Vis dėlto rašinys lėkštokas. Na, reikia perskaityti iki galo, tada spręsti.

SVALIO 20. PENKTADIENIS.

Šiandien Mykolui Sluckiui – 50 metų. Pasvyravęs, pasiunčiau sveikinimo telegramą. Jis manęs niekad nesveikino, tai aš jį.

Gauta žinia: Paalksnėje jau pradėti mūsų namo pamatai. Pagaliau! Po šitiek barnių, prašymų, reikalavimų, nuo kovo mėnesio iki šiol, pagaliau pradėti pamatai. Dabar prasidės bėdos su sienomis. Duok dieve dar sulaukti man stogo, nors labai abejoju...

Užsienio radijas plačiai komentuoja Trockio žudiko mirtį (pavardės šito žudiko neįsiminiau, prastai ir girdėjau). Mirė jis Meksikoje.⁴⁸ Pasak užsienio radijo, buvo vienas žudikų, Stalino pasiųstų nugalaboti Trockį. Meksikoje už šį nužudymą buvo jis nuteistas 20 metų kalėti, bausmę atliko, sugrįžo į Tarybų Sąjungą, čia jam buvęs suteiktas... Tarybų Sąjungos Didvyrio vardas (!). Kurį laiką pagyvenęs Tarybų Sąjungoje, vėl išvykęs į Meksiką, o dabar miręs. Kiek čia yra tiesos, dievas žino. Propaganda lieka propaganda, iš kieno pusės bebūtų skleidžiama. Bet jeigu tai tiesa, tai dar vienas neįtikėtino Stalino žiaurumo, pasakyčiau, išsigimėliško sadizmo paliudijimas.

Prisiminiau ta proga, kad vis labiau jaučiamos pastangos reabilituoti šį kruviniausį visoje žmonijos istorijoje tautų budelį. Paleista į apyvar-tą ir atkakliai skiepijama mintis, kad Stalino kulto laikais represuotų milijonų tarpe nebuvo... nekaltų žmonių, visi represuotieji buvę kuo nors nusikaltę valstybei ir partijai. Šio tvirtinimo absurdiškumas, tuo pat metu ir nuožmumas, stulbinantys. Net ir pažvelgus iš to taško: jeigu nebuvo nekaltai represuotų, tai kaip galėjo būti milijonai reabilituotų žmonių, kuriems sugrąžintos teisės, mokama pensija? Kur logika? Ir elementariausias padorumas, beje. Ir visa tai rodo, kad artėja naujų represijų, susidorojimų, žudynių era.

Vis dėlto, tikiuosi, tokia era nebeateis. Kiti laikai dabar, kitokia žmonių sąmonė – išblaivējusi nuo realios gyvenimo tikrovės, nesuderinamai besiskiriančios nuo visų viešai skelbiamų teorijų, tiksliau tariant, nuo nesibaigiančių pliauškalų apie „laimėjimus“. Žmonės, kiek patyriau, nebetingi ne tik šiais pliauškalais, bet ir komunistinėmis idėjomis, jų sąmonėje susiformavęs įsitikinimas, kad socializmas – tai ne kas kita, o vargas, skurdas, beteisiškumas, nuolatinis nerimas dėl pastoviai gresiančių represijų, persekiojimų visiškai nežinant už ką.

Taip yra. Ir nuo šito fakto niekur nepasidėsi.
Daug, labai daug dėl ko tenka susimąstyti.

SPALIO 21. ŠEŠTADIENIS.

Išrinktas naujas popiežius, buvęs Krokuvos arkivyskupas kardinolas Voityla, lenkas. Užsienio radijas itin plačiai komentuoja šį faktą. Sveikini-
mus jam nusiuntė Lenkijos visa valdžia su Gereku priešakyje. Nusiuntė
ir mūsiškiai. Įsivaizduoju, kaip šį įvykį švenčia lenkai. Komentarai, beje,
vyksta jau kelios dienos. Popiežius pasirinko sau vardą: Povilas Jonas
II-sis⁴⁹. Reikia laukti įdomių įvykių ryšium su šituo išrinkimu, visų pir-
ma – Lenkijoje, atsimenant, kad tasai Voitila⁵⁰ buvo Lenkijoje gerokas
disidentas. Turės rūpestėlio Gerekas.

Šiandien ir rytoj turėjau dalyvauti Anykščių rajono II-joje Žemiečių
šventėje. Gripas sukliudė. Pranešiau į Anykščius jau užvakar: negaliu,
deja, negaliu. Atšvęs, neprapuls ir be manęs.

Baigiau skaityti V. Katajevo „Deimantinį mano vainiką“. Kyla la-
bai visokių minčių. Nelabai kokia asmenybė, pasirodo, tasai Katajevas.
Gana lengva širdim šneka apie Stalino represuotus ir išžudytus rašyto-
jus: Babelį, Anos Achmatovos vyrą poetą Gumiliovą, kitus... Rašydamas
apie Zoščenką, kalba, kad bendravo su juo, guodė, o pats tuo metu
nenujautė, kad, girdi, ir jo laukia panašus likimas. Šventvagiška šitai
kalbėti. Zoščenką užėdė negyvai Stalinas Ždanovo rankomis, tuo tarpu
Katajevas vos vos tebuvo pabartas, jo raštai buvo leidžiami.

Prisiminiau ta proga daugelį memuaristų. Gal jokiam kitame žanre
taip neatsiskleidžia autorius, kaip šitame. Tiesiog išsiniuogina kiekvienas,
pasirodo, koks buvo ir yra iš tikrųjų. Šita prasme vertas didelės pagarbos
Ilja Erenburgas. Irgi žydas, tačiau savo žmogiškos vertės nepraradęs, už
trupinį aukso nepardavęs sąžinės, apie kulto laikus rašė iš širdies, pasakė
tiek tiesos, kad ėmė jį pulti visokie Jermilovai, o po mirties net nuotraukos
nepridėjo prie nekrologo (panašiai kaip garsiajam smuikininkui Da-
vidui Oistrachui, atsikeršydami, kam rėmė jis A. Solženicyną). Ir nors
daugelyje vietų I. Erenburgo knygoje „Metai, žmonės, gyvenimas“ jauti,
kad ne viskas pasakyta, tačiau vis dėlto pasakyta tiek, kiek nebuvo pasa-
kęs niekas kitas (turiu galvoj memuarus, A. Solženicyno šitai neliečia).

Užverčiau paskutinį V. Katajevo rašinio puslapį, apmaudu pasidarė ant dūšios. Visada apmaudu, kai susiduri su menkysta.

SPALIO 22. SEKMADIENIS.

Užsienio radijas plačiai komentuoja Anastaso Mikojanos mirtį, pateikia nekrologus, aptaria jo asmenybę, nurodo, kad tai paskutinis Stalino ilgametis „soratnikas“⁵¹, išlikęs nesunaikintas, net garbingai išėjęs į pensiją ir garbingai laidojamas, dalyvaujant garbingų garbingiausiajam „generaliniam“. Tai iš tikrųjų bene vienintelis atvejis, kai aukščiausio lygio partiniai ir tarybiniai vadovai nesunaikinami arba neišvejami iš postų. Užsienio komentatoriai teigia, kad Mikojanas su gaižia pašaipą žiūrėjo į tuos savo „soratnikus“, kurie tikėjo greitu kapitalizmo žlugimu, jis matė socialistinės santvarkos betvarkę, neorganizuotumą, iki absurdiškumo prieinančius prieštaravimus, dėjo pastangas, kiek tai buvo įmanoma, taisyti reikalus.

Šiandien užsienio radijas perdavė popiežiaus Jono Povilo II-jo „įsostinimo“ iškilmes. Popiežius kreipėsi į tikinčiuosius net trylika kalbų, o jų tarpe ir... lietuviškai! Įsivaizduoju, kiek tai suteikė džiaugsmo Lietuvos tikintiesiems.

Ir tai nieko nuostabaus. Religijos reikalai, kaip ir daugelis kitų reikalų, mūsų tvarkomi absurdiškai, pasakyčiau, idiotiškai: oficialiai visur skelbiama pilna tikėjimo laisvė, tuo pat metu iš pasaulį reikalai tvarkomi taip, kad neįmanoma nei melstis, nei mokyti vaikus religijos tiesų, uždarytose bažnyčiose steigiami... ateistiniai muziejai, bažnyčios apdedamos penkeriopais mokesčiais, viskas kontroliuojama... Už bažnyčios lankymą šalinama iš darbo, „svarstoma“, tyčiojamasi.

Nesu religingas, tačiau negaliu pakęsti melo religijos tvarkymo reikaluose. Melo kiekviename žingsnyje.

Antra vertus, kokiose srityse mūsų šiandien išsiverčiama be melo? Nėra tokių sričių. Nė vienos.

SPALIO 23. PIRMADIENIS.

Sveikata lyg ir geresnė. Temperatūra nukrito. Pasveiksiu, velnias negriebs savo vaiko.

Kelis kartus mėginau imti į nagą „Istorijas kupiškėniškas“. Reikia dirbti, paruošti leidinį lapkričio mėnesį. Reikia.

SPALIO 24. ANTRADIENIS.

Kiek parako ištekau, redagavau „Istorijas kupiškėniškas“. Nedaug tepadariau, o vis šis tas.

Turėjau dalyvauti Draugijos draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis Prezidiumo posėdyje. Prezidiumo narys aš esu, o sveikatos nėra. Pranešiau: negaliu.

Visą dieną traukia ir traukia pagulėti, patįsoti. Negeras tai ženklas.

Parašiau laišką Kupiškio rajono vykd. komiteto pirmininkui Vaičiūnui, paprašiau padėti pagaliau susiremontuoti krosnį vienai seniausių „Senovinių kupiškėnų vestuvių“ dalyvei Baltrūnienei, kuri laukia šito remonto jau ketvirtį metų, o jai jau toli virš 80-ties. Tų žmonių žiaurumas! Ko nebijo, tam nieko ir nedaro.

SPALIO 25. TREČIADIENIS.

Redagavau „Istorijas“. Šiek tiek pasivariau. Vis dar nesurandame abu su Zulonu tinkamo pavadinimo knygai.

Apmečiau laišką notarui, kad dalyvautų Ievos Simonaitytės palikimo-turto inventorizacijoje, nes priešingu atveju mūsiškė inventorizacija neturės juridinės galios. Pradedu jau iš tikrųjų rūstauti ant Ievos Simonaitytės: tiek metų išgyveno, šitiek knygų prirašė, o testamentą taip ir nesumetė. Dabar krapštykis dėl šito jos žioplumo (ar maivymosi). Pagalvojau ta proga, kad reikėtų kokia nors proga pakalbėti rašytojams dėl testamentų surašymo. Amžinos istorijos: Tilvytis, Guzevičius, dabar Simonaitytė... Manau, tai visų pirma nekultūringumo požymis.

Buvau pas gydytoją D. Bagdonienę. Patikrino, pasakė: viskas neblogai. Ir čia pat išrašė nukreipimus patikrinti sveikatą iš naujo, visų pirma – pas urologą. Kokių velnių man pas urologą?! Pratęsė biuletinį iki spalio 1 dienos⁵².

Buvau knygyne, išlupau Justino Marcinkevičiaus naują eilėraščių rinkinį „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“. Didelis talentas. Užtat ir valdžios nemėgiamas, dantis sukandus tepripažįstamas. Vieną jo knygos egzempliorių pasiūsiu Danguolei Dundulytei, vėžininkei, į Kauną. Tebūnie jai nors tiek paguodos.

Rokas užsispyręs prašo naujo stereopatefono, žino ir jo markę – „Vega-106“. O pats mokosi dvejetais. Neskubėsiu pirkti, tegu pirma sutvarko dvejetus.

Pastaruuju metu nemažai vargo su juo: užsispyręs, tingus, nerūpestingas, su Monika itin grubus, tyli, nekalba. Nelabai susigaudai, kaip tvarkytis su juo. Negi snukį daužysi? Vėlu ir apskritai – ne tas metodas. Žiūrėsiu.

Monika išvyko į Kauną, suvaidino ten Just. Marcinkevičiaus „Katedrą“, sugrižo vėlyvą naktį. Bent tiek jai paguodos.

Atėjo keletas laiškų. Nėra noro ir nėra parako tuoj pat atsakinėti. Tegu paguli bent porą dienelių, neprapuls.

SPALIO 26. KETVIRTADIENIS.

Užbaigiau „Istorijų kupiškėniškų“ I-ją papkę, kaip P. Zulono sudėta. Pavargau, bet patenkintas. Ieškojau mašininkės, o jų dabar itin sunku gauti, deficitinė prekė, jeigu taip galima išsireikšti. Lupa visos po 30 kapeikų už puslapį ir dar maivosi, branginasi. Kainos kyla viskam, tai ir jos naudojasi tuo. Na, o mums, literatūros darbininkams, honorarai ar pakilo bent per kapeiką? Negirdėti nė iš tolo.

Su Roku tikra bėda. Blogai mokyti pradėjo vidurinėje, dar blogiau lanko muzikos pamokas Dvariono vardo muzikos mokykloje. Tenykščiai mokytojai tvirtina: gabus, galėtų būti labai geras gitaristas, net duoną iš to valgyti, o mokykloje buvo šiais metais, rudenį, tik vienoje pamokoje. Girdėti, kalbama apie jo pašalinimą iš mokyklos. Kas toliau?

SPALIO 27. PENKTADIENIS.

Redagavau „Istorijų“ II-ją papkę. Darbas sekėsi.

Vaistinėje gavau, pagal išimtinę tvarką bei receptą, kinietiško ženšenio trauktinės, gersiu po 20 lašų du kartus dienoje, o dar daniškų vitaminų ampulėse, gersiu ir tuos.

Nuotaika pakili. Kai tik baigsiu „Istorijas kupiškėniškas“, imsiuos „Druskos“ III-jo pūdo. Nebėra laiko svyruoti, aimanuoti, pergyventi visokius absurdus, kasdien sutinkamus mūsų gyvenime.

SPALIO 28. ŠEŠTADIENIS.

Redagavau „Istorijas“.

Vis dėlto jėgų dar nėra. Nuėjau pasižiūrėti prancūzų–Vakarų Vokietijos–rumunų gaminto filmo „Piratai“. Visiškai nepatiko. Matėme jaunystėje šita tema filmų amerikoniškų bei kitokių – stipriai būdavo sukalami, įtampa būdavo, aštrūs vaidmenys, dabar viskas blyšku, pilka, prikimšta „pedagoginių“ svarstymų. Niekai.

Vakare pasiėmiau N. Gogolio „Revizorių“. Nauja laida rusų kalba. Genialu. Stipriai jaudina, vietomis pribloškia. Ir ateina į galvą mintis: jeigu pakeisti veikėjų vardus bei aprangą, tai juk viskas atitinka mūsų dienų gyvenimą: melas, kyšiai, sukčiavimai, pataikūniškumas viršinin-kams, karjerizmas... Tiesiog šiuolaikinio Kauno vaizdas! Ir ne vien Kau-no. Manau, nesuklystant galima pasakyti, kad žmonių moralė šiandien nepalyginamai žemiau yra smukusi už Gogolio aprašytuosius.

Ir dar mintis: kiek mačiau visokiausių „Revizoriaus“ pastatymų, nė vienas neatitiko Gogolio kūriniai. Visur karikatūrinama, ligi absurdiškumo, o čia juk realistiškiausias veikalas, giliai atveriantis tiek ano meto žmones, tiek visą gyvenimo atmosferą. Ką gi čia karikatūrinti? Čia tik verkti reikia, kad gyvenimas nė truputėlio nepažengė į priekį, o vien pariedėjo atgal, nuo carizmo, per Spalį, į fašizmą. Deja, taip.

SPALIO 29. SEKMADIENIS.

Visą dieną ir visą vakarą – prie „Istorijų“. Gerokai pasivariau.

Jėgų daugėja. Bene bus ženšenio čia poveikis? Stiprus vaistelis, gaiviantis.

SPALIO 30. PIRMADIENIS.

Redagavau „Istorijų“ II-ją papkę (ar aplanką?). Neblogai sekėsi. Atrodo, netrukus užbaigsiu. Jaučiu, kad trečioji, paskutinioji papkė bus pati sunkiausia. Na ką gi, dieve man padėk.

Šią papkę atiduosiu tūlai Ritai iš „Tėviškės“ draugijos. Žada perrašyti. O ko man daugiau?

Vakare – rašytojų partinis. Buvo atvykęs kaimo statybos ministras Bagdonas, gyvenęs viename name su manim. Pasakojo įvairiausių dalykus apie statybas kaime, jų rūpesčius, kurių tiek ir tiek. Aiškiai nesako, o aišku, kad pirmoji bėda: nėra šeimnininko. Niekas nieko nesusigaudo. Respublikos statyba suskaldyta į kelias instancijas: Statybos ministerija, Kaimo statybos ministerija, Tarpkolūkinės statybos valdybų susivienijimas... Meška galvą nutrūktų. Alytuje jau seniai pastatytas standartinių namų fabrikas, įdėta į jį ar ne 80 milijonų, o žmonės, kolūkiečiai, šitų namų nenori pirkti: brangu ir nepraktiška, vieno namo kaina nuo 16 iki 24 tūkstančių rublių, o per sienas varva, temperatūra nesilaiko, viskas kaip matai išklimba... Kainų sumažinti negalima, nes fabrikas įklimpęs į skolas, privalo grąžinti valstybei paskolą, už kurią įsikūrė, tai... turi išlupti pinigus iš žmonių. Gera logika! Ir „sąžininga“!.. Buvo pateikta ministrui ir keletas klausimų. Kaip mokėjo, taip atsakė. Visumoje pokalbis buvo įdomus.

SPALIO 31. ANTRADIENIS.

Užbaigiau „Istorijų“ II-ją papkę, įteikiau rankraščius Ritai „Tėviškės“ draugijoje. Pirmoji papkė – pas „Pergalės“ žurnalo mašininkę Jakštytę (neseniai nusižudė jos vyras, jaunas literatas Vidas Marcinkevičius, liko su trim vaikais, vargas).

Skambinau Nijolei Laurelienei, pasveikinau su gimtadieniu, smarkiai susijaudino, kad atsiminiau ją. Kaip neatsiminsi, jeigu savo metu (1961 m.) buvau šiurpiai susižavėjęs ja, net Monikos patarimo klausiau, ką daryti. Taigi...

Skambinau Vorėnų kolūkio pirmininkui Babeliui dėl namo statybos. Fundamentus išliejo, o sienų niekas nepradeda. Padejavo, kad nėra laiko, reikia ruošti gyvulius žiemojimui, prašė paskambinti lapkričio 9, faktiškai ne paskambinti, o tiesiog atvažiuoti, ir gana. Tada imsis darbo „ant rimtųjų“. Netikiu, kaip nebetikiu dabar niekam, o važiuoti reikia.

Atvyko sesuo Marytė iš Anykščių. Gerai pasikalbėjome.

Pavartinėjau „Istorijų kupiškėniškų“ III-ją papkę. Bene pati sunkiausia ir bus ji. Zulonienės ir paties Zulono autobiografijos. Surašytos prasčiau už kitus. Jaučiu: Povilas Zulonas stengėsi iš paskutiniųjų, o tokiu atveju dažniausiai darbas nenusiseka. Na, ką galėsiu – padarysiu, o ko ne, tai ir ne.

LAPKRIČIO 1. TREČIADIENIS.

Matyt, iš tikrųjų aš ieškau, anot kupiškėnų, danguje skylių: viskas man atrodo blogai, prastai, menkai. Štai ir dabar. Oficialiai pranešta, kad šeštadienis, lapkričio 4, bus darbo diena, o po to – Spalio šventės ištisas keturias dienas: sekmadienis, pirmadienis, antradienis ir trečiadienis. Nei be šio, nei be to. Jau ir taip menkai tedirba mūsų žmonės, ištvirkinti to neorganizuotumo, koks įsigalėjęs „aukštybėse“, simuliuoja kiekviename žingsnyje, gamina broką neišvengiamai, o čia dar – keturios dienos iš eilės švenčių! Prasigers galutinai...

Planuoju išvyką į Priekulę Ievos Simonaitytės namo patvarkymo reikalais, tad kalbinu rašytojus palikimo tvarkymo komisijos narius vykti visiems. Pasirodo, M. Sluckis negali, J. Lankutis taip pat negali. Pastarasis pasakojo tik ką sugrižęs iš Picundos, kur leido atostogas. Tai tenai demonstruota buvo mūsų filmas „Virto ažuolai“ (rusiškam pavadinime „Ažuolo lapų vainikas“) ir susilaukė didelio žiūrovų pritarimo, daugelis priėję, sveikinę tenai buvusius lietuvius. Tarp šitų buvęs ir dramaturgas Aleksandras Šteinas. Smagi žinia, atvirai pasakius. Beje, nieko kito nė nelaukiau. Juoba filmas tikrai geras, nusisekęs kaip reikiant. Ne veltui Lietuvoje jį taip puolė žydeliokų suorganizuota kinošnikų mafija.

LAPKRIČIO 2. KETVIRTADIENIS.

Vartinėjau „Istorijų kupiškėniškų“ III-ją papkę. Kažkaip neįsismaginu imtis darbo. Pavarčiau, padėjau. Surašiau ir išsiuntinėjau spalinius sveikinimus respublikos kai kuriems vadovams. Keista situacija: seniai norėjau nutraukti šitą oficialių asmenų sveikinimą įvairiomis progomis, kurį pradėjau dar būdamas J. Paleckio pavaduotoju ir kuris dabar eina iš inercijos. Laikas būtų spręsti, o nesiryžtu. Niekai...

Savo metu perskaičiau K. Ambraso atsiminimus apie dail. Krasauską „Pergalės“ žurnale, parašiau jam draugišką laiškutį, tai gavau dabar atsakymą, labai jautrų, draugišką. Ta proga net pasveikino mane su „Sakmės apie Juzą“ sėkme. Vadinasi, knyga tikrai priimta išleisti, ko gero, pasirodys dar iki mano jubiliejaus. Na, neblogai būtų.

LAPKRIČIO 3. PENKTADIENIS.

8 val. ryto išvykome į Priekulę. Važiavome „Latvijos“ autobusėliu, vyko A. Pocius, Banionis, Glemža, Simonaitytės buvusi globėja Domutė ir aš.

Priekulėje mus pasitiko miesto vykd. komiteto pirmininkė Janina Petrikienė ir sekretorė Irena Andriuliūnienė. Abi gerokai sumišusios. Paruošė ir gerus pietus restorane, privaišino. Apžiūrėjom Ievos Simonaitytės namą. Labai tvirtai sumūrytas, gelžbetonio fundamentais, su garažu apačioj, stikline veranda per visą namo galą, didele lodžija, įeinama iš salkos. Viskas tvirta, kaip sakoma, gruntauna. Net tvoros aplink namą ir skveriuką. Ir... neįjauku. Šalta kažkaip. Susitarėm dėl inventorizacijos. Vietos gyventojai patenkinti, kad čia bus įkurtas memorialinis rašytojos muziejus. Žinia, tokiam miesteliukui tai reikšmingas daiktas.

Filmo apie mane kūrėjai irgi buvo drauge. Filmavo Priekulėj, o paskui ir Palangoje, į kurią nuvykome atsiskyrę nuo Simonaitytės komisijos draugų.

Palangoje geras mano bičiulis Feliksas Užpelkis su žmona Gvida labai draugiškai sutiko mus su Šiliniu, ir... tuoj užtaisė man susitikimą su skaitytojais klube „Kai jums virš 30“. Įdomu buvo, smagu, tik baigėsi nelabai kaip: patekome į naktinį barą. Užtrukome, mažai liko laiko miegui, poilsui.

LAPKRIČIO 4. ŠEŠTADIENIS.

Pusryčiavome „Pajūrio“ viešbučio kavinėje. Išvykome į Klaipėdą, pas dailininkę Milašiūtę, pasimojusią piešti mano „Parduotų vasarų“ temomis. Rodė porą darbėlių. Vienas tikrai geras: pamestos Jono klumpės, kabo sermėga, o pro langelį (kamaros) švyti spindulys. Man labai patiko. Piemenėlio paveikslas mažiau. Pasakiau, kad reikėtų piešti rūstesnį: mes buvome išnaudojami, smarkiau skriaudžiami, niekinami, bet mes buvome – mes. Išdidūs, gerokai padykę, padaužiški tiesiog, ir dažniausiai – smagūs, pilni pokštų, prasimanymų su pramogomis, ne visuomet maloniom šeimnininkams. Dailininkė susimąstė, sutiko.

Gyvena ji su vyru ir šešiolikmečiu sūnum vieno kambario bute. Yra virtuvėlė mikroskopinė, tualetas, vonia. Visi trys dailininkai. Vyras daro gauruotus kilimus, panašius į Valantinaitės. Sūnus piešia miniatiūras, ruošiasi parodai. Pati Milašiūtė piešia virtuvėje, kitur vietos nėra. Sakosi, buvusi pas Klaipėdos pirmininką Žalį buto padidinimo reikalu, tas nieko konkretaus neprižadėjęs. Pasakiau jai: pagalvosim. Ko gero, parašysiu Žaliui laišką tuo reikalu, tegu paieško būdų padėti. Kiek visokių spekuliantų užkėtę erdviausius butus, o čia, kaip bekalbėsi, meno žmonės!..

Buvome pavaišinti pieno likeriu. Išvykome namo.

Pakeliui, Viduklėje, valgėm dvigubas porcijas koldūnų.

Vėlų vakarą pasiekėm namus.

Namie radau paštą. „Tiesoje“ atspausdinti klaikūs E. Mieželaičio eilėraščiai: „Laiškas Varšuvai. Šopeną skambina grakštus rudens lietus“. Chaltūra – kitai nepavadinsi. Lieka tik stebėtis, kad tokia „kūryba“ spausdinama LKP CK organe „Tiesoje“. Štai vienas daugelio posmų:

„Kam man tų chrizantemų, pani?

Jų baltų kaip sūris žiedų

Kremu nabašnikus peni.

O aš dar kvėpuoju už du.“

Viena supratau: neturi draugų Mieželaitis, niekas jam ir nepasako teisybės į akis. Šitaip ir smunka žmogus.

LAPKRIČIO 5. SEKMADIENIS.

Tebe jaučiu nuovargį po kelionės. Traukia pagulėti. O čia dar oras toks: lyja, žliaukia, šilta...

Skaitinėju „Inostranoj literaturoj“ Renė Viktoro Pijo romaną (pabaigą) „Demaskuotojas“. Silpnas, išėstas. Daug kur pabrėžtinai šneka, jog turėjęs daug bendro su Greihemu Grinu, Perl Bak, kitomis įžymybėmis. Vadinas, pats yra menkysta.

Iš Veliuonos pranešė, kad Leonidos Matusevičienės pagerbimo ir vaidinimo vakaras įvyks lapkričio 11 dieną. Pamanykit, įvykis! Pasiunčiau sveikinimo telegramą, šito užteks per akis.

Vakare nuėjau į „Vingi“, žiūrėjau rumunų filmą „Namas vidurnaktį“. Įdomiai sumanyta, bet paskui ima gudrauti, viskas nublunka. Niekai.

Kalbėjau telefonu su kino rež. G. Lukšu. Pranešė, kad pakėlęs klausimą dėl mano novelės „Valiusei reikia Alekso“ ekranizacijos. Novelė prieš porą metų nupirkta Kino studijos, guli, nejuda. Studijos vadovybė pažadėjusi tuoj po švenčių duoti tikslų atsakymą. Dabar Lukšas kalbina mane bendradarbiauti, rašant scenarijų pagal šią novelę. Pasakiau atvirai: netraukia širdis bendradarbiauti su šita parazitų ir dykaduonių mafija, susisukusia sau lizdą Lietuvos kino studijoje, bet, jeigu tikrai reikia, galiu šiek tiek prisidėti, žinoma, neatsitraukdamas nuo pagrindinių savo darbų – „Druskos“, „Istorijų kupiškėniškų“ ir kitų. Žiūrėsime, kas iš to viso bus. Asmeniškai esu tikras, kad Lukšo pasiūlymas bus atmestas. Užtenka to, kad yra ten mano vardas, nuo kurio visa toji mafija stačiai lipa ant sienų. Nieko kito laukti netenka. Šį nujautimą patvirtina ir tas faktas, kad Kino studijos žmonės, išgirdę Lukšo pasiūlymą, tiesiai klausinėjo jį: „Ar nesibijai, po šitokio kūrybinio pralaimėjimo, kokį patyrei su filmu „Virto ažuolai“?“ Tai šit kokia ten atmosfera.

Vakare – aštrus konfliktas su Roku ir Monika. Perkūnai juos žino, ko siunta. Išlepinau, išpaikinau, matyt.

LAPKRIČIO 6. PIRMADIENIS.

Atvyko iš Leningrado sena mūsų bičiulė Lija Moisejevna, puiki moteris, beje, mergina. Monikai bus daug paguodos, gal nebe taip nervuosis dėl kiekvieno nieko.

Iš Kupiškio skambino Zulonas. Dramatiška padėtis jo šeimoje. Žmona Stanislava tiek įsisiautėjo, kad nebežino, ką bedaranti, imasi visokiųjų provokacijų. Manau, kalčiausias čionai pats Zulonas: per daug jis geras, dėmesingas, išlepino, išpaikino, pasitikėdamas moterų gimine, o šito juk negalima, moteris reikia laikyti tvirtai gniaužtuose, juoba priešingu atveju pasiunta, ištvirksta, pačios nebesižino, ko joms reikia.

Gaila Zulono. O ką jam galima patarti? Nepaims gi jis žmonos į naga, per daug gero būdo žmogus, ir negali per tą gerumą patikėti, kad moteris myli tiktai tuos vyrus ir laimingos tik su tais vyrais, nuo kurių verkia, ir juo dažniau, juo geriau, juo laimingesnės.

Suprantu: nelabai pažangios šitos mano mintys. O iš kur paimti kitokių? Kiek prisiskaičiau, prisiklausiau paskaitų visokiųjų apie abiejų žmonijos lyčių lygybę, o kur toji lygybė, kai fiziologiniai skirtumai vaidina šitokią vaidmenį žmonių tarpusavio santykiuose? Pasakos! Spekuliatyviniai tarškalai, nieko daugiau. Kiek žinau šeimų, beveik visur tas pats vaizdas: vyras „laimingas“, žmona – pati „nelaimingiausia“. O kur laimingi abu? Nėra tokių šeimų. Bent jau man nepavyko aptikti.

Iš Kauno atvyko V. Valiušaitis. Pasakojo vis įdomesnius įvykius. Ilgus mėnesius jam fabrikuota Kauno prokuratūros byla, kaip atrodo, nutraukiama. Nuimtas areštas nuo turto, sugrąžinti daiktai, automašina. Tai ir viskas? Iš viso to triukšmo, grasinimų, tardymų, vežiojimų po Vilniaus kalėjimą?! Negaliu atsistebėti, ir negaliu nesipiktinti. Į ką pavirto kai kurie partiniai vadovai, konkrečiai – Kauno miesto partinės galvos Mikučiauskas ir Guiga?! Įdomiausia (ir liūdniausia!), kad šituos supuvėlius ir gobšuočius remia juk LKP CK kai kurie gana atsakingi darbuotojai. Tai kurgi surasti teisybę? Kur kreiptis, pas ką ieškoti? Siaubas!

LAPKRIČIO 7. ANTRADIENIS.

Diena saulėta, užtat patogu praveisti šventinį parada, ir jis vyksta pilnu tempu. Stebėjau televizoriuje, nors ir gavau leidimą pastovėti paradinėje tribūnoje. Seniai tokiu leidimu nebesinaudoju. Ir dažnai net keista, kad kadaise naudojaus, stovėjau, pløjau praeinančioms kolonomis, o visų keisčiausia, kad tikėjau tokių iškilmių būtinumu, prasingumu, net šventine jų atmosfera. Kaip toli dabar praicityje tie dalykai!

Padirbėjau prie „Istorijų kupiškėniškų“. Yra gerų gabalų, tik neramina paties P. Zulono autobiografija: labai ištęsta, veik 200 puslapių, daug šalutinių istorijėlių, kurios šiaip įdomios, bet mūsiškės knygos profilį neatitinka. Rašysiu jam laišką: gal sutiks trumpinti iki reikiamo lygio, kondensuoti, nes priešingu atveju – bėda tikra.

Monika su savo viešnia iš Leningrado žiūrėjo Rusų teatre kažkokį spektaklį. Laisvesnis išpuolė man vakaras. Ir ramesnis.

Skambinau Vorėnų kolūkio pirmininkui Babeliui, priminiau, kad ketvirtadienį turime susitikti Paalksnėje. Paprašė atidėti penktadieniui. Na ką gi...

Vėl skambino duktė Rita. Vieni nemalonumai man iš jos. Juk ir suprantu, kad susižalojusi autoavarijoje, nervinga, ligota, tačiau tos jos pretenzijos naudotis spec. ligonine, kur jai nepriklauso, tie reikalavimai žūtbut priregistruoti, kitaip tarus, išmaldauti jai tokią malonę, pradeda jau gerokai įkyrėti man. Po kiekvieno pokalbio su ja, Rita, bet kuria tema – pagadinta man nuotaika pusei dienos, negaliu imtis rankraščių.

LAPKRIČIO 8. TREČIADIENIS.

Visiškai subjurusį nuotaika, nedarbinga diena.

LAPKRIČIO 9. KETVIRTADIENIS.

Padirbėjau prie P. Zulono autobiografijos. Parašiau jam laišką, išdėsciau viską. Reikia palaukti, ką atsakys šis puikus vyras.

LAPKRIČIO 10. PENKTADIENIS.

Vykome su Monika į Molėtus žiūrėti, kas padaryta mūsų namo statyboje. Buvo žadėta išlieti fundamentą, pradėti rėsti sienas. Radome fundamentus suchaltūrintus, išlietus lygiai su žeme aukščiau, vieno skersinio grindų apskritai trūksta, o Molėtų kolūkinės statybos valdybos atstovas spaudžia iš paskutiniųjų: apmokėkite sąskaitą – 1 404 rubliai! Atsisa-

kiau. Vyko sunkios derybos. Vorėnų kolūkio pirmininkas Babelis pagaliau prisiėmė statybas sau. Valdība atveš trūkstantį betoną pamatams, jį baigs lieti kolūkio statybininkų brigada, žinoma, man apmokant jai už darbą. Tai šitaip. Kas žingsnis, tai vagis, sukčius, apgavikas. Įdūkęs sugrįžau namo. Iki ko nusmuko žmonių moralė!

Jeigu aš taip rašyčiau, kaip jie man namą stato, tai mano knygų niekas neskaitytų.

LAPKRIČIO 11. ŠEŠTADIENIS.

Pagal išankstinį susitarimą vykau į Dailės instituto Grafikos katedrą. Pasakojau apie Petrą Cvirką (ryšium su artėjančiu jo 70 metų gimimo jubiliejum). Klausėsi profesūra ir studentai. Pastarieji paprašė leidimo piešti mane. Žinoma, „leidau“. Visi piešė. Labai gražus jaunimas. Tuo pat metu dokumentinio filmo apie mane statytojai paprašė juos leisti nufilmuoti viską. Buvo filmuojama. Po dviejų valandų darbo – kava. Įdomus pokalbis su profesūra. Gerokai nustebino prof. Vytautas Jurkūnas: giria viską, kas dabar vyksta, teisina visus absurdus. Girdi, kiek metų Lietuva buvo krikštijama, o dabar gyvename prie socializmo vos 62 metus... Vargšai studentai, kuriems dėsto šis sustingėlis!

Vakare žiūrėjau filmo vaidinimą-miuziklą „Svečiuose pas Onutę“ su miela mano širdžiai Ona Valiukevičiūte, tepadedą jai dievas. Nelabai graži, o talentinga, šarminga, labai betarpiška.

Šiandien turėjome abu su Monika atsiimti naujuosius pasus. Monika neturėjo laiko, o mano pasas, pasirodo, negatavas. Kilo klausimas: kaip rašyti – Juzėnas ar Juozėnas? Susitarėm: Juozėnas. Lyg tai turėtų kokios reikšmės, einant man į gyvenimo pabaigą!

LAPKRIČIO 13. PIRMADIENIS.

Abu su Monika vykome į Pakruojį, buvome labai šiltai sutikti knygos mylėtojų, ypač LKP RK sekretorės Onos Galiauskaitės. Retai kur šitaip sutinkami žmonės. Kalbėjomės su skaitytojais, iš pat ryto su Pakruojo vidurinės mokyklos mokytojais ir moksleiviais, vėliau su Linkuvos vi-

durinės mokyklos žmonėmis, vakare – Pakruojyje, kultūros namuose su visuomene. Visur žmonių – sausakimšai, dėmesys pats aukščiausias, marios gėlių, įdomūs klausimai, į kuriuos bandėme ir atsakyti deramai.

Pirmą kartą išvykoje su manim dalyvavo Monika. Turėjo didelį pasisekimą. Liko gana patenkinta.

Dalyvavo ir brolis Leonardas, paskaitęs savo feljetoną. Irgi susilaukė plojimų.

Po visko – iškilminga vakarienė. Baigėsi tiek vėlai, kad nesiryžome važiuoti, nakvojome puikiame naujame Pakruojo viešbutyje.

LAPKRIČIO 14. ANTRADIENIS.

Aplankėme brolio Leonardo sūnų, irgi Leonardą, su žmona Regina. Gyvena Pakruojyje, dirba rajono Tarpkolūkinės statybos valdyboje vyr. inžinierium, turi butą ir vaiką. Pusryčiavome, išsikalbėjome. Kaip ir visur, statybininkai čia dirba klaikiai, vagia, spekuliuoja deficitinėmis statybos medžiagomis...

Po pusryčių sugrįžome namo.

Sužinojome: vakar padaryta kepenų operacija mano dukters Violetos uošvei Julijai Pulikienei. Stipriai abejojama, ar bepasveiks. Serga kepenų ciroze. Jau penkti metai. O ši liga neduoda žmogui ilgiau gyventi kaip penkerius metus. Bent iki šiol taip. Stipriai gaila, nes moteris šauni. Ir dar jauna, vos 54 metų.

Skambinau Gražinai Rukšėnaitei, buvusiai Žalakevičienei. Labai prislėgta: sunkiai serga duktė, penkto kurso studentė medikė. Mokėsi ir dabar guli ligoninėje Kaune. Įtariamas vėžys.

Skambinau rašytojui Juozui Paukšteliui. Guli ligoninėje, pablogėjusia širdim. Eina jau aštuoniasdešimtuosius metus. Kartu guli ir jo žmona Bronė.

LAPKRIČIO 15. TREČIADIENIS.

Labai atidžiai dar ir dar kartą žiūrėjau „Sakmės apie Južą“ rankraštį. „Vagos“ leidyklos darbuotojai dreba dėl kai kurių šitos sakmės vietų, konk-

rečiai, kur rašau apie išvežimus, vykdytus Lietuvoje 1941 metais. Pasirodo, dabar duoti nurodymai: viską vaizduoti taip, kad išvežimų tarytum nė būti nebuvo, o jeigu ir buvo, tai išvežė tikrai kaltus, niekas nekaltas nenukentėjo. Sunku įsivaizduoti absurdiškesnius teigimus! Jeigu niekas nekaltas nenukentėjo, tai iš kur tie tūkstančiai reabilituotų? Utenoje juk stovi paminklas Jeronimui Uborevičiui, tai ar ne jį sušaudė Stalinas? Absurdas ir nieko daugiau šitaip teigti! Nieko nebakrausiu iš „Sakmės apie Južą“, kur liečiama ištrėmimų tema. Tegū nors pasikaria visi!

Šiandien – Alberto vardadienis. Pasveikinau ta proga Anykščių kleboną Albertą Talačką, o jis – mane. Abu mes Albertai.

Vakare žiūrėjau naują Lietuvos kino studijos gamintą filmą pagal Centrinės televizijos užsakymą: „Nebūsiu gangsteris, brangioji!“ Režisavo tūlas Puipa. Pagal O’Henri noveles. Dar vienas Lietuvos kino studijos kūrybinis pralaimėjimas. Ir labai didelis!

LAPKRIČIO 16. KETVIRTADIENIS.

Nieko nedirbau, tai yra nerašiau. Nuotaika subjaurinta „Vagos“ išminčių.

Vakare – prozininkų susirinkimas Rašytojų sąjungoje. Gana kovingas, aštrus. Aputis tiesiai pareiškė: „Daugelis kritikų aptarinėja, net liaupsina naująjį Alf. Bieliausko romaną „Tada, kai lijo“, ir nė vienas nepasako aiškiai, kad romaną visiškai nepaskaitomas!“

Kalbėjau ir aš. Apie prozininkų jaunųjų nereiklumą sau. Pavyzdį paėmiau brolius Dirgėlas. Tinginiai.

LAPKRIČIO 17. PENKTADIENIS.

Prieš kelias dienas neatsargiai prasipjoviau sprandą, tai šiandien teko eiti pas chirurgą. Aprišo, vaistais ištepė. Gerai.

Po pietų – Šalčininkuose. Kadaisė labai sulenktas rajonas, nūnai lietuvėja gana sparčiai. Nemažai rusų, baltarusių. Į susitikimą su manim prisirinko pilna kino teatro „Šalčia“ salė. Daug įdomių bei prasmingų klausimų. Po visko – vakarienė. Deja...

LAPKRIČIO 18. ŠEŠTADIENIS.

Visą dieną nieko nedirbau. Nėra nuotaikos vis dėl tų kvailių „Vagos“ priekabių prie „Sakmės apie Južą“. Tiesiog gėda prisipažinti, kaip stipriai paveikė mane. O juk neturėtų. Juk privalau saugoti nervus svarbesniems dalykams.

Vakare – Vilniaus 7-oje vidur. mokykloje. Įdomu, kad į ją pakvietė ne kas kitas, o komunalinio ūkio ministras J. Šėrys. Pasirodo, jo dukterė tenai praeina mokytojos praktiką. Susitikimas praėjo gana įdomiai, turiningai. Džiugina jaunų žmonių domėjimasis literatūra. Po visko... vakarienė. Deja, deja...

LAPKRIČIO 19. SEKMADIENIS.

Parašiau laišką Dundulytei. Iš nuobodumo parašiau. Niekam kitam šiuo metu netinku.

Po pietų itin sunkus konfliktas su Monika. Jeigu tikėti jos žodžiais, esu paskutinis iš paskutiniųjų, tiesiog banditas. Neaišku viena: jeigu aš jau toks, tai ko laikosi manęs, nesiskiria? O juk reikės šitai padaryti. Anksčiau ar vėliau. Labai jau brangiai kaštuoja man jos „užsisukimai“ ...

LAPKRIČIO 21. ANTRADIENIS.

Vargais negalais prikalbinau Moniką kreiptis pas neuropatologą Žiūką. Tas pareikalavo nedelsiant gultis pas jį į ligoninę, pats laikas dabar esąs. Toji atsisakė. Norinti suvaidinti dar kelis spektaklius. Ir nėjo, negulė. Ir vieta ligoninėje dingo, dabar bus galima tiktai gruodžio 11, bet ar tikrai bus galima? Kai šitiek žmonių serga dabar gripu, tai ką žinai...

Vakare – Respublikinėje bibliotekoje. Buvo paminėtas Juliaus Būtėno septyniasdešimtmetis. Gana blankiai viskas ėjo tame minėjime. Vis dėlto labai neryški asmenybė tas Būtėnelis.

LAPKRIČIO 22. TREČIADIENIS.

Abu su Monika vykome į Molėtus, pravedėme du susitikimus su skaitytojais ir žiūrovais: Aluntoje ir pačiuose Molėtuose, naujuose kultūros namuose, kurių sienos jau gerokai byra ir lupasi. Viskas praėjo lyg ir gerai. Skaitė ir Leonardas savo feljetoną.

LAPKRIČIO 23. KETVIRTADIENIS.

Visiškai nedarbinga diena ir labai nekokia savijauta. Pats nesuprantu, iš kur toji apatija, neišpasakytas nuovargis.

Paskambino „Vagos“ Originalinės literatūros skyriaus vedėjas Stepšys, pranešė, kad, leidyklos vyr. redaktorius K. Ambraso nuomone, „Sakmė apie Južą“ tokio pavidalo, kokio yra dabar, negali būti išleista: reikia būtinai pašalinti teigimą, kad nukentėjo nieku nekalti žmonės, konkrečiai – vienas sakmės personažų Jončys, mažžemis, doriausias žmogus. Nesutikau kategoriškai su tokiu reikalavimu. Pasiūliau rankraštį atidėti, pažadėdamas tokiu atveju sugrąžinti avansą, kurį leidykla pasiskubino man pervesti. Atsakė: apie tai negali būti nė kalbos, knyga privalo pasirodyti, ji jau išreklamuota, skaitytojai teiraujasi ir t. t. Pasiūliau atsiųsklausti „aukštesnių instancijų“, aš gi nieko netaisyčiau ir nešvelninsiu.

Šis pokalbis atėmė man nervų daugiau negu pats „Sakmės“ parašymas.

LAPKRIČIO 26. SEKMADIENIS.

Dvi dienas nerašiau, negalėjau pakelti galvos. Lapkričio 24, penktadienį, vos pakėlus galvą nuo pagalvės, ėmė viskas sukty akyse. Supratau: galvos kraujagyslių spazmai. Monika iškvietė gydytoją, tas liepė skubiai gultis į ligoninę, o man atsisakius – davė stiprių vaistų, liepė gulėti, ne tik nieko neveikti, bet ir knygų neskaityti. Tai ir gulėjau užvakar, vakar, šiandien...

Vakare atėjo žinia: ligoninėje mirė miela ir gera Julija Pulikienė. Stipriai suspaudė man širdį gailestis.

LAPKRIČIO 27. PIRMADIENIS.

Nieko negaliu dirbti, svaigsta galva, nuotaika – daugiau negu prasta. Kiek šitai tęsis?

Gulomis paskambinau Stepšiui: kaip reikalai su mano „Juza“? Atsakė: dar nieko aiškaus.

Telefonu tvarkiau velionės Pulikienės vainiko reikalus. Šiandien pavakarę ją gabena į Anykščius, ten bus pašarvota, vėliau palaidota. Padėjo man Literatūros fondo direktorius Pajarskas. Vainiką atgabeno tiesiai į namus.

Vakare paskambino „Vagos“ vyr. redaktorius K. Ambrasas, kalbino nesiginčyti dėl „Juzos“ kai kurių momentų, girdi, išbraukus kai kurias vietas, niekas nenukentės, net knygos siužetas, kadangi knyga „ima“ Juzą iš vidaus, o čia – išoriniai reikalai... Keistuolis! Lyg tai žmogaus vidus gali formuotis be išorinių reiškinių, gyvenimo faktų?! Apskritai keistokas šitas Kazimieras Ambrasas. Amžinai žaidžia dvigubą žaidimą. Visur šnekama tarp rašytojų, kad jis niekad neskaito rankraščių. Jis neginčia šito. Vėliau staiga pasirodo, kad skaitė, susipažino, žino ir savo nuomonę seniai turi. Kam reikalinga ši vaidyba? Ką ji duoda leidyklos darbui, jos autoriams? Susidaro man įspūdis, kad tasai žmogus tiesiog iš prigimties negali nieko daryti tiesiai, atvirai, vis užuolankom, vis užuominom. Tikrai keistas pilietis.

LAPKRIČIO 28. ANTRADIENIS.

Šiandien – anūkės Akvilios gimimo diena. Jau šešiolika metų jai. Mergina. Mokosi 10-oje klasėje. Gerai mokosi. Apskritai gera mergaitė. Monika jos kažkodėl nekenčia, aštriai saugo nuo Roko. O kodėl? Nė pati nežino. Pasakiau jai šitai. Stipriai įsižeidė.

Pasveikinau Akvilią. Telefonu ir raštu. Su mažyčiu priedu.

Skambinau Vorėnų kolūkio pirmininkui Babeliui, kad statybininkų brigada negali pajudinti iš Balninkų kolūkio teritorijos mano nupirkto seno namo sienų, skirtų naujojo namo statybai. Tuo reikalu susitariau su Balninkų kolūkio pirmininku Smalsčiu. Tas geras vyras išskyrė vikšrinį traktorių privežti išardytoms sienoms prie plento. Kai užsiminiau apie

atlyginimą, nusijuokė: rašykit naują knygą, tai bus geriausias atlyginimas mums visiems!..

O namie – vėl aštriausias konfliktas su Monika. Rėkia, šaukia. Negi negali palaukti, bent kol šiek tiek sustiprės mano sveikata? Juk privalau laikytis ramybės, kitaip – įvyks insultas. Nieko nenori žinoti...

LAPKRIČIO 29. TREČIADIENIS.

Šiandien Anykščiuose laidoja Juliją Pulikienę. Padiktavau ta proga telefonu užuojautos telegramą. Ką gi galiu daugiau: dievas mato, tikrai norėjau dalyvauti laidotuvėse.

Paskambinau į „Žiniją“, atšaukiau savo paskaitą gruodžio 4 d. Nega-liu, nėra jėgų.

Iš įvairių redakcijų pasipylė skambučiai: užsakinėja, prašo pasisakymų, straipsnių, surištų su LKP ir tarybų valdžios įkūrimo 60 metų sukaktim, kuri nuskirta paminėti gruodžio 15 d. Įdomiausia, kad dauguma prašo parašyti apie kūrybos laisvę, kokios susilaukėme tarybų valdžios dėka. Kūrybos laisvė! O štai pranešta man iš „Vagos“, kad šiandien turėjo būti dar kartą svarstoma „Sakmė apie Južą“, suderinant ją su „aukštomis instancijomis“. Ir vėl atidėta: kažkam neprisiskambinta, nesusirenka žmonės, niekas nenori kišti pirštų, vėl viskas atidėta... Kūrybos laisvė! Laisvė meluoti žmonėms, skelbti netiesą, reikalingą „aukštosioms instancijoms“. Niekam nieko nerašysiu. Net jeigu ir nesirgčiau.

Konfliktas namuose tęsiasi. Nepataiso šitai man nei nuotaikos, nei sveikatos. Niekai, ir gana.

Skambinau „Pergalės“ redakcijoje dirbančiai mašininkei Jakštytei, teiravausi, kada perrašys „Istorijų kupiškėniškų“ antrąją papkę. Išsiderėjo iki pirmadienio.

LAPKRIČIO 30. KETVIRTADIENIS.

Iš pat ryto vykau pas gydytoją Šeškevičienę. Patikrino sveikatą, pasakė: geriau. Daug geriau viskas. Tai ir gerai, kad geriau.

Mieste atkakliai plinta gandai, kad knygos vėl pabrangs. Šimtu procentų. Įdomu, kad, šitaip brangstant knygoms, niekam nė į galvą neatina, kad privalu pakelti autoriams honorarą.

Atėjo laiškas iš Ukmergės. Rašo mokytoja Urbonienė, bandanti jėgas poezijoje. Kadaisė išspausdino eilėraščių Ukmergės laikraštyje, skirtą man, tiesiog taip ir pavadinusi: „Juozui Baltušiu“. Laiškas jautrus. Nebejauna tai moteris. Kai sustiprėsiu, parašysiu jai, padėkosiu.

Iš Kupiškio gavau žinią: saviveiklininkės Baltrūnienės krosnis jau remontuojama.

Sugrįžo iš laidotuvių duktė Violeta su savo vyru. Pasakojo, kad našliu likęs Vladas Pulikas jau kelintą kartą skaito mano novelę „Ko nepasakė Laukys“. Skaito ir verkia balsu...

Iš „Vagos“ pranešė: „Sakmė apie Južą“ svarstoma.

GRUODŽIO 1. PENKTADIENIS.

Dokumentinio filmo režisierius R. Šilinis padėjavo, kad labai sublogo sveikata jo tėvui, o vaistų nėra kur gauti. Nuvykome abu į spec. polikliniką, išprašiau iš savo gydytojos receptą, gavau ir vyr. gyd. pavaduotojo „viza“ vaistams gauti. Šilinis laimingas, o aš maštau: kaip vis dėlto šitaip pasidaro? Žmogus serga, vaistai jam gyvybiškai reikalingi, o jų nėra – kodėl nėra? Juk jeigu negaminama pas mus, šalyje, tai kodėl neparsigabenama iš kitur? Visame pasaulyje juk šitaip daroma. O pas mus ne. Ir ne tik neimportuojama, bet draudžiama net patiems parsivežti (grįžtant iš turistinių kelionių), arba gauti iš draugų užsienyje paštu. Viskas konfiskuojama, atimama, sunaudojama „aukštesnių instancijų“ reikalams.

Susilaukėm!

Parašiau ilgą laišką Ievai Mizarienei į Niujorką. Sudarinėjau sąrašus žmonių, kuriuos sveikinsiu su Naujaisiais metais. Jų bus tolokai virš 400.

Iš „Vagos“ žinia: „Juzos“ svarstymas nukeltas į pirmadienį...